

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'янчук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даяк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті розглянуто комплекс фахових компетентностей та вокально-хорової підготовки студентів майбутніх вчителів музики, зосередження уваги викладачів вокально-хорових дисциплін на проблемі удосконалення підготовки студентів мистецьких факультетів.

Ключові слова: компетентність, вокально-хорові дисципліни.

Annotation. The article deals with the complex of professional competences and vocal-choral training of students – future teachers of music, focusing the attention of teachers of vocal-choral disciplines on the problem of improving the training of students of art faculties.

Key words: competence, vocal and choral disciplines.

Постановка проблеми. Одним зі стратегічних напрямів сучасної мистецької освіти є впровадження компетентнісного підходу. Не залишається осторонь фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва. Поняття професійної компетентності вчителя музики разом із близькими йому категоріями фахової, методичної компетентності, а також деякими предметними компетенціями музиканта-педагога в останнє десятиліття міцно увійшло до наукового обігу музично-педагогічної теорії і практики.

Аналіз дослідження. Фундаментальні категорії компетентнісного підходу сформульовано в дослідженнях Н. Бібік, Т. Байбари, М. Головань, І. Зимньої, Л. Карпової, В. Краєвського, О. Локшиної, В. Лозової, А. Маркової, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та багатьох інших науковців, якими диференційовано поняття «компетентність» та «компетенція», визначено базові і ключові компетентності, що сповна відображають різноманітні сфери буття людини, сприяють досягненню успіхів у житті, професійному становленню, підвищують ефективність функціонування суспільних інститутів тощо.

Професійна компетентність вчителя музичного мистецтва – специфічний педагогічний феномен, який визначається особливостями Духовність особистості: методологія, теорія і практика музично-педагогічної діяльності, своєрідністю її завдань, перевагою художньо-творчих форм практичної роботи та специфічними методами мистецького навчання. Ця педагогічна категорія наразі вивчається багатьма вітчизняними музикантами-науковцями, зокрема А. Козир, Л. Масол, М. Михаськовою, О. Олексюк, Т. Пляченко, А. Растригіною, Р. Савченко, О. Щолоковою та іншими представниками мистецької освіти, які розглядають теоретико-методологічні й експериментальні аспекти її формування.

Специфіка роботи майбутнього вчителя музики передбачає оволодіння багатьма спеціальними навичками. Серед них навички образного інтонування музичних творів мають забезпечувати його художньо-естетичну діяльність, котра уможливило залучення учнів до цінностей музичного мистецтва та опанування духовного змісту музичних творів.

Аналіз змісту підготовки студентів показав, що традиційний підхід не використовує можливостей інтегративності вокально-хорових дисциплін студентів. Виявились суперечності між:

- потребою підготовки фахівців, здатних до творчої музично-педагогічної діяльності і використання на практиці стандартизованих методик навчання вокально-хорових дисциплін;

- необхідністю формування образно-інтонаційних навичок та відсутністю спеціальних методик роботи над образним інтонуванням музичних творів.

Виклад основного матеріалу. Визначення професійної компетентності вчителя музики у вітчизняній педагогічній теорії переважно виходить із загальнопедагогічного тлумачення цього феномену, конкретизованого завданнями музично-освітньої діяльності. Приміром, Р. Савченко, вивчаючи теоретико-методичні підходи до формування музично-педагогічної компетентності майбутніх вчителів навчальних закладів, трактує її як інтегративну особистісну якість, що виражає здатність до самостійної успішної реалізації завдань музичної освіти студентів на основі системного зв'язку психолого-педагогічних та музично-фахових компетенцій [7, с. 13].

Поняття «компетентність» (лат.competens – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі [1, с. 1].

У педагогічній літературі висвітлюються проблеми формування професійної компетентності вчителя, виділені професійні якості, що впливають на готовність і педагогічну майстерність. Так, Г. Петрова, розробляючи професіограму в галузі художньої культури майбутнього вчителя, підкреслює такі його якості: потребу в систематичному художньому вихованні, самовихованні та самоосвіті, широкий естетичний та художній кругозір, високорозвинений естетичний ідеал, смак, вміння аналізувати, опановувати, сприймати мистецький об'єкт, високий рівень розвитку художньо-творчих здібностей [9].

Важливим напрямком формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики є оптимізація його дидактичної підготовки. Глибоке знання теоретичних основ дидактики – це та ланка, яка дозволяє формувати активність, самостійність і творчий підхід до роботи майбутнього вчителя музики [10].

А. Растрігіна розглядає фахову (професійну) компетентність майбутніх учителів музики як таку, що складається з інтегрованих та спеціаль-

них фахових компетенцій, заглиблюючись, насамперед, у специфіку вокально-хорової діяльності музикантів-педагогів [6].

І. Полубоярина визначає професійну компетентність учителя музики як інтегративне утворення, що складається зі структурних компонентів (ключових компетентностей) та являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей та якостей особистості, який проявляється через готовність до творчої педагогічної діяльності. На її думку, професійна компетентність майбутнього учителя музики містить музичний смак, музичні та акторські здібності, володіння методикою музично-естетичної роботи з дітьми, володіння навичками гри на музичних інструментах, наявність співочого голосу, вміння керувати хоровим та вокальним дитячим колективом [5].

Однією із провідних фахівців сучасної мистецької освіти Л. Масол розроблена багатокомпонентна структура компетентностей, які мають стати результатом загальної мистецької освіти. Усі компетентності науковець умовно поділяє на три групи:

- особистісні (загальнокультурні) 74, серед яких виокремлюються: ціннісно-орієнтаційні, художньо-світоглядні, культуротворчі (зокрема етнокультурні, полікультурні, культурно-дозвіллієві);

- функціональні, що пов'язані з певною предметною діяльністю учнів: предметні або мистецькі (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо); міжпредметні (естетичні та гуманітарні); метапредметні (інформаційно-пізнавальні, саморегулятивні (самоосвіти, самовиховання, самореалізації), креативні).

- соціальні, які формуються під час різних форм колективної художньо-творчої діяльності: художньо-комунікативні та соціально-практичні [11, с. 14].

Названі види компетентностей Л. Масол відносить до базових і вважає їх інтегральними педагогічними явищами, нерозривно пов'язаними з інтегративними тенденціями мистецької освіти. Особистісні, соціальні й функціональні компетентності втілюють цілісність та інтегральність освітніх результатів, водночас потребуючи розроблення спеціальних методик діагностування й формування компетентнісної сфери особистості [11, с. 17].

У структурі професійної компетентності вчителя музики І. Полубоярина виокремлює три блоки з відповідними різновидами ключових та предметних компетентностей: особистісний (особистісномотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності); комунікативний (загальна та професійна музична комунікативна Духовність особистості: методологія, теорія і практика компетентність); діяльнісний (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності). Результатом сформованості професійної компетентності, як передбачає

авторка, є готовність майбутніх учителів музики до педагогічної та творчої діяльності в загальноосвітній школі [5]. Зауважимо, що у визначенні професійної компетентності вчителя музики І. Полубоярина акцентує передусім фахові уміння і здібності, а до структури цього феномену включає переважно загальнопедагогічні різновиди ключових та предметних компетентностей.

М. Михаськова формулює власне розуміння професійної (фахової) компетентності майбутнього вчителя музики на основі загальнопедагогічного визначення як здатності до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва. Ця специфічна інтегральна здатність, на її думку, об'єднує в собі музичні та педагогічні складники й визначається метою і змістом музичноосвітньої діяльності в школі [3].

Т. Пляченко, яка аналізує педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музичноінструментальними колективами, сформульовано дефініцію оркестрово-методичної компетентності, яку характеризувано як інтегративну якість майбутнього вчителя музики, котра, відображуючи його готовність і здатність професійно виконувати функції керівника учнівського музично-інструментального колективу, полягає у володінні особистісними, професійно-педагогічними й функціональними компетенціями [4].

С. Світайло вивчає процес формування фахової компетентності майбутніх учителів музики, які здобувають диригентсько-хорову підготовку.

Науковець визначає фахову компетентність як інтегративну якість, що охоплює комплекс здатностей здійснювати музичне виховання та розвиток школярів засобами вокально-хорового співу на основі набутих музично-педагогічних знань і умінь, практичного досвіду з урахуванням певних суспільних вимог [8, с. 26]. Крім того, структуруючи фахову компетентність майбутніх учителів музики, С. Світайло виокремлює такі компоненти, що співвідносяться як із загальними професійно-педагогічними, так і фаховими, зокрема, диригентсько-хоровими діями вчителя музики: Духовність особистості: методологія, теорія і практика.

1. Когнітивно-пізнавальний компонент, що співвідноситься з художньо-мистецькими компетентностями майбутніх учителів музики.

2. Ціннісно-аналітичний компонент, який співвідноситься з методично-організаційними компетентностями й містить систему художніх цінностей у галузі вокально-хорового мистецтва, на основі яких формується здатність оцінювати й аналізувати вокально-хорові твори, здатність визначати мету й завдання навчально-творчої роботи на уроках музики.

3. Діяльнісно-креативний компонент, що співвідноситься з хормейстерськими компетентностями майбутніх учителів музики та передбачає

здатність діагностувати музичні здібності учнів, коригувати недоліки в музичному розвитку школярів, сприяти музичному розвитку учнів [8, с. 28–29].

У дослідженні О. Горбенко [2, с. 10] професійна компетентність майбутнього вчителя музики визначається як системна, інтегрована якість, як здатність усвідомлювати художньо-образний зміст музичних творів у контексті навколишньої дійсності, засвоювати й розуміти основні закономірності, жанрово-стильові особливості, володіти засобами художньо-виконавського втілення. Авторка виокремлює музично-виконавську компетентність як базову, ключову в системі професійної підготовки вчителя музики й інтерпретує її як інтегровану професійно-значущу особистісну якість, що виявляється в здатності вчителя музики до художньої інтерпретації і творчого самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності [2, с. 10]. Загалом, О. Горбенко наголошує на основоположному значенні музично-виконавської діяльності в професійній підготовці майбутнього вчителя музики.

Вокально-хорової підготовки утворюють *інтегративну цілісність*, яка має спільну мету (формування готовності студентів до музично-педагогічної діяльності), спільні принципи, єдину внутрішню організацію, для якої характерні взаємозв'язок та взаємозалежність усіх структурних компонентів.

Вокально-хорова підготовка є складним, багатоаспектним процесом, структурні компоненти якого складають інтегративну цілісність, мають єдину внутрішню організацію, спільні принципи, спільну мету – формування готовності студентів до вокально-хорової діяльності в загальноосвітній школі та інших закладах освіти.

Висновок: Отже, у сучасних педагогічних дослідженнях поняття професійної компетентності майбутніх учителів музики розглядається в руслі провідних дефініцій компетентнісного підходу як інтегративне утворення, здатність чи готовність до музично-педагогічної діяльності на основі комплексу музично-педагогічних знань, умінь, навичок і якостей особистості (І. Полубоярина, М. Михаськова, Л. Козирева, Л. Піджоян); зачасти професійну компетентність учителя музики тлумачать як фахову, у якій виокремлюються загальнопедагогічні та музичні (фахові) складники (М. Михаськова, С. Світайло). У залежності від спрямованості дослідження, науковці виокремлюють ту чи іншу складову загальної професійної компетентності майбутнього вчителя музики: музично-виконавську (О. Горбенко), диригентсько-хорову (С. Світайло) тощо.

Слід зауважити, що більшість сучасних дослідників, вивчаючи перспективи професійного розвитку, зокрема формування професійної компетентності, майбутніх вчителів-музикантів, практично поза увагою залишають актуальну на сьогодні тенденцію інформатизації освіти. Саме тому у визначенні поняття професійної компетентності майбутніх учителів музики слід урахувати вимоги сучасного інформаційного суспільства й тенденції

інформатизації освіти. Тож, сучасне визначення аналізованого педагогічного феномену набуває такого вигляду: **професійна компетентність майбутнього учителя музики** – це інтегральна якість особистості, специфіка якої полягає в поєднанні психолого-педагогічної, фахово-музичної та інформаційно-комунікаційної компетентностей; сформованість цієї компетентності засвідчує практичну готовність до здійснення музично-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Введенский В.Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности. *Инновации в образовании*. 2003. №4. С.21-31.
2. Горбенко О. Критерії сформованості музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки*. Вип. 87. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. С. 56–61
3. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. / К., 2007. – 228 с.
4. Пляченко Т. М. Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя музики [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/570/1/T_Plyachenko_Kompetentnisna%20model.pdf.
5. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомир, 2008. 21 с.
6. Растригіна А. М. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього магістра музичного мистецтва. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 501-509.
7. Савченко Р. А. Теорія і методика формування музично-педагогічної компетентності майбутніх вихователів та музичних керівників дошкільних навчальних закладів: автореф. дис ... д. пед. наук: 13.00.02 / К., 2014. 43 с.
8. Світайло С. В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки: дис... канд. пед. наук : 13.00.04 К., 2012. 277 с.
9. Ситник О.П. Професійна компетентність вчителя. *Управління школою*. 2006. №14. С.2-9.
10. Тельчарова Р. А. Уроки музыкальной культуры. М. : Просвещение, 1991. 158 с.
11. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти: посібник для вчителя / [Л. Масол, Н. Миропольська, В. Рагозіна та ін.]; за наук. ред. Л. Масол. К. : Педагогічна думка, 2010. 232 с.

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».